

Література:

1. Иванов Ю.В. Слияния, поглощения и разделение компаний: стратегия и тактика трансформации бизнеса / Ю.В. Иванов. – М.: Альпина Пабlishер. – 2001.
2. Акімова І. Стимули вертикальної інтеграції. / І. Акімова, О. Щербаков // Журнал «Конкуренція». – 2002.
3. Лайко П.А. Формування системи інтеграційних відносин підприємств: Монограф. / П.А. Лайко, І.І. Долженко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 164 с.
4. Серова Е.В., Храмова И.Г. Вертикальная интеграция в продовольственном комплексе России. М.: Институт экономики переходного периода. – 2002.
5. Раменська С.Є. Вертикальна інтеграція в розвитку українського ринку дистрибуції / С.Є. Раменська, І.М. Сабірова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1.

УДК 338.436.001.76:635:338.439

ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ В ОВОЧЕПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

Яснолоб І.О., аспірантка

Полтавська державна аграрна академія

Стаття присвячена вивченню зарубіжного досвіду розвитку кооперації та інтеграції в овочепродуктовому підкомплексі. Доведено, що розвиток агропромислової інтеграції має важливе економічне та соціальне значення як для народногосподарського комплексу України загалом так і для овочепродуктового підкомплексу зокрема. Раціональне поєднання кооперації та інтеграції є тим організаційно-економічним фактором, за допомогою якого можливо в значній мірі компенсувати відсутність державної підтримки аграрного сектору економіки та мобілізувати такий мікроекономічний фактор, як ресурсозабезпеченість. Адже вихід вітчизняного аграрного сектору економіки на більш високий рівень передбачає широке використання ефективних моделей кооперації та інтеграції сільськогосподарських товаровиробників.

This article is devoted to the study of foreign experience of development cooperation and integration vegetable and food subcomplex. It is proved that the development of agro-industrial integration has important economic and social value for national economy in general and for vegetable and food subcomplex particular. Rational combination of cooperation and integration is the organizational and economic factors, which may largely compensate for the lack of state support for agricultural sector and to mobilize such microeconomic factor as providing resources. Because the output of the domestic agricultural sector to a higher level involves extensive use of effective models of cooperation and integration of agricultural producers.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки, характерною особливістю якої є диспропорція попиту і пропозиції на внутрішньому аграрному ринку, винятково важливого значення набуває розробка організаційно-економічного механізму інтеграційних зв'язків підприємств овочепродуктового підкомплексу, адже ринкові відносини є основними чинниками регулювання виробництва продукції та мають значний вплив на рівень і динаміку цін та інші показники ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню агропромислової інтеграції та кооперації присвячено праці провідних вітчизняних вчених економістів-аграрників, зокрема В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдуцького,

О.В. Крисального, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та ін. Проте, формуванню концепції кооперації та інтеграції необхідно приділити більше уваги, адже її необхідно здійснювати із врахуванням нових ризиків та загроз пов'язаних із членством нашої держави в СОТ, а також механізмів захисту внутрішнього ринку від впливу деструктивних чинників з використанням досвіду провідних країн світу.

Постановка завдання. Основна мета дослідження полягає у вивченні зарубіжного досвіду розвитку кооперації та інтеграції та основних моделей агропромислової інтеграції країн ринкової економіки з метою розробки цілісної концепції кооперації для вітчизняного агропромислового комплексу та її практичне використання в овочепродуктовому підкомплексі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвиток інтеграційних процесів в АПК відбувається повільно, непослідовно та суперечливо. Дослідження глибинних інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі дають можливість виявити їх позитивні та негативні наслідки для сільського господарства, що особливо актуально при входженні України до європейського ринку і світової організації торгівлі. Оскільки ефективність функціонування овочепродуктового підкомплексу залежить від системи економічних відносин між сільськогосподарськими, заготівельними, переробними і торгівельними підприємствами, то досягти прибутковості однієї з них при збитковості інших неможливо. Передовий вітчизняний та зарубіжний досвід свідчить, що головною передумовою вирішення цієї проблеми є об'єктивні процеси розвитку виробничих відносин, вибір оптимальних каналів збуту продукції, реалізація обґрунтованого економічного механізму взаємовідносин.

При обґрунтуванні такого механізму важливо врахувати світовий досвід вирішення даної проблеми. Його вивчення дає підстави для висновку, що в країнах Заходу знайдено досить ефективний механізм участі сільських товаровиробників у розподілі і наступному одержанні ними частини прибутку агропереробних підприємств через створення фермерськими господарствами кооперативів по переробці сільськогосподарської продукції. У багатьох країнах Європи кооперативна форма агропромислової інтеграції стала домінуючою. Насамперед, це стосується переробки молока, м'яса, овочів, фруктів.

Кооперація набула широкого поширення у багатьох країнах світу, нині вона охоплює більше 800 млн. чоловік. Саме кінець XIX - початок XX ст. вважається періодом становлення та розвитку вертикальної агропромислової інтеграції. Так, у Великій Британії, США, Канаді друга половина 30-х рр. XX ст. характеризується поглибленням інтеграційних відносин в агропромисловому виробництві. В інших країнах Західної Європи - Франції, ФРН, Голландії, Данії, Швеції ці процеси розпочались дещо пізніше – на початку 1950-х рр., у Японії - наприкінці 1960-х рр. [1].

Дослідженням встановлено, що в європейських країнах світу не склалося єдиного підходу до формування кооперативів. У більшості країн неможливо стати учасником кооперативу без мінімально встановленого паю, не

беручи участі в фінансовій діяльності. У Данії, Швейцарії, Нідерландах не вимагається пайового внеску. Діяльність кооперативів здійснюється на основі статуту і регулюється спеціальними законами з розвитку кооперації та захисту їх інтересів. У деяких країнах світу законодавчо встановлюється кількість осіб, що вступають до кооперативу. Так, у Франції в кооператив приймається не більше 20 % членів, не зайнятих в аграрному виробництві і, які беруть участь в кооперативі лише грошовим внеском.

У багатьох країнах існують труднощі регулювання економічних відносин між державою та кооперативними організаціями. Це стало причиною утворення кооперативних союзів на регіональному і державному рівнях. Такі союзи спростили вирішення багатьох правових питань, дотримання податкового законодавства, надання консультацій. В Європі кожний кооператив стає членом аудиторського союзу, який займається перевіркою діяльності кооперативів і пропонує цілий ряд послуг, пов'язаних із покращенням фінансової діяльності.

У країнах ЄС реалізація овочевої продукції набула поширення через кооперативні аукціони, які, як правило, знаходяться в районах виробництва овочів та організовують свою діяльність з сільськогосподарськими товаровиробниками на договірній основі. У країнах Західної Європи до вартості товарної продукції продовольчого комплексу частка сільського господарства не перевищує 20%, а сфери розподілу і реалізації продукції - 50% [2]. У цих країнах у формуванні інтеграційних структур спостерігаються й інші особливості. Так, у Франції інтеграційний процес охоплює, в першу чергу, галузі, що належать до продовольчої системи, тобто сільське господарство, харчову промисловість і сферу реалізації продовольства. У цих країнах основними ініціаторами агропромислової інтеграції є крупні переробні фірми, які виробляють більше половини всього продовольства у країні. У Франції велика роль держави у розвитку інтеграційних процесів. Так, мають місце випадки, коли саме державні структури ставали ініціаторами встановлення певних інтеграційних зв'язків [3]. У Великобританії одержала поширення агропромислова інтеграція на контрактній основі, а також створення інтегрованого виробництва фірмою-переробником.

У Німеччині майже всі фермери є членами одного або декількох кооперативів. Вони забезпечують своїх членів засобами виробництва: технікою, насінням, кормами та добривами. Кооперативи переробляють всю вирощену продукцію, продають її на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Певними відмінностями характеризується кооперація виробників у сфері переробки та реалізації у Канаді, яка реалізується у формі торгових асоціацій. Вони поділяються на дві категорії: федеральні торгові управління і провінційні торгові асоціації, які створюються товаровиробниками всіх видів продукції.

Досвід США демонструє доцільність розвитку кооперації та інтеграції в овочепродуктовому підкомплексі. Слід відмітити, що майже кожний штат має асоціацію виробників плодовоовочевої продукції. У США, Канаді в останні десятиріччя чітко простежується тенденція розширення оптовими компанія-

ми різного типу мережі оптових баз та супермаркетів. Така форма збуту овочевої продукції дозволяє знизити витрати оптових компаній при транспортуванні товарів, перекладаючи їх на фірми роздрібної торгової мережі.

У США і країнах ЄС кооперативи, що спеціалізуються на збуті свіжих овочів, як правило, в своїй структурі мають власні сховища, установки для попереднього охолодження продукції, а також пакувальні підприємства. З метою гарантованого забезпечення збуту своєї продукції більшістю кооперативів була організована власна торгова мережа.

Кооперативи США реалізують від загальних обсягів до 20% як свіжих, так і перероблених овочів. У Франції через кооперативи реалізується 30% овочів і 42% фруктів, у Голландії – відповідно 80 і 75%, Німеччині – 44 і 26%, Великобританії – 17 і 33%, в Італії – 10 і 33% [4].

Починаючи з середини 80-х років інтеграційні процеси в Україні стали широко поширюватися в сільському господарстві. Створювалися агропромислові об'єднання, комбінати, агрофірми. Вони являли собою сукупність підприємств та організацій, які об'єднали сільськогосподарське виробництво з переробними підприємствами. У різних країнах світу, зокрема й в Україні, розвиток кооперації та інтеграції сільськогосподарських виробників є засобом захисту проти економічно сильніших посередницьких структур.

Процеси інтеграції в Україні тільки починають розвиватися і тому особливого значення набуває зарубіжний досвід. Так, У країнах ЄС кооперативами реалізується 60% сільськогосподарської продукції, в країнах Скандинавії – 80, в Японії – більше 90%. У США кооперативами переробляється і продається 30 % продукції фермерів.

У нашій країні є успішні приклади формування і розвитку кооперації та агропромислової інтеграції. Так, у Дніпропетровській області ще у кінці 2005 року сформована Асоціація плодоовочівників Придніпров'я, що ставить мету об'єднання фермерів, підприємств, приватних осіб для впровадження єдиної стратегії виробництва овочевої продукції, створення загальної насінницької бази, підприємств по збереженню і переробці продукції [4].

На Львівщині для формування потоків ресурсів виробництва та готової продукції спрямована робота Інформаційно-ресурсного центру (ІРЦ). Його засновниками виступили підприємства сільськогосподарської та обслуговуючих галузей. ІРЦ працює над реалізацією проекту відбудови регіональної системи заготівель сільськогосподарської продукції в приватному секторі, створенні кооперативів. Основні напрями кооперування: постачання, виробниче обслуговування, кооперування окремих галузей виробництва, збут продукції, фінансово-кредитне обслуговування, управлінське та соціальне обслуговування. Першими на Львівщині картоплярський маркетинговий кооператив створили сільськогосподарські виробники Стрийщини, в якому об'єдналися дев'ять селянських (фермерських) господарств та приватно-орендне підприємство. Кооператив займається постачанням членів кооперативу сортовим насіннєвим матеріалом, паливно-мастильними матеріалами, мінеральними добривами, засобами захисту рослин, придбанням техніки.

Рис. 1. Організаційно-економічна модель механізму інтеграції на ринку пло- доовочевої продукції

Найважливішою проблемою, що стримує подальший розвиток овочепродуктового підкомплексу, є низька ефективність, а загалом, повна відсутність системи зберігання, переробки та реалізації продукції, недоступність для господарств необхідних обсягів якісної ринкової інформації, відсутність стабільних джерел збуту. Все це обумовлює необхідність створення кінцевої стадії виробництва – структури, яка організаційно та матеріально-технічно об'єднуватиме виробників на основі якісних послуг та централізованого маркетингу з усього циклу реалізації продукції (рис. 1).

У Полтавській області поки що відсутній досвід формування асоціацій виробників овочевої продукції, а також налагоджена система збуту продукції, фермерські господарства гостро потребують запровадження сучасних технологій вирощування, збирання та зберігання врожаю, його переробки та реалізації. Тому, на нашу думку овочівництво регіону доцільно розвивати у складі добровільних об'єднань товаровиробників, асоціацій, концернів, кооперативних об'єднань з високим рівнем спеціалізації та широким розвитком інтеграції виробництва. Основне завдання яких буде полягати у поглибленні спеціалізації та розвитку кооперації.

Висновки. Отже, кооперація і агропромислова інтеграція стали головним чинником підвищення ефективності агропромислового виробництва провідних країн. Результати проведеного дослідження доводять, що вітчизняний шлях суспільних перетворень може містити окремі позитивні складові зарубіжного досвіду. Сучасний етап розвитку аграрної сфери країн Америки та Західної Європи характеризується значним поглибленням інтеграційних процесів на регіональному, державному та міждержавному рівні.

Очевидно, що вихід вітчизняного аграрного сектору економіки на більш високий рівень передбачає широке використання ефективних моделей кооперації та інтеграції сільськогосподарських товаровиробників і агросервісних підприємств кооперативного типу. Доказом цієї думки є низька фінансова результативність сільськогосподарських підприємств, які не пов'язані кооперативними та інтеграційними відносинами із переробними та торговельно-збутовими підприємствами, що не спроможні ефективно продавати власну вироблену продукцію й вимушені утримувати численну кількість посередників. Проте, використання позитивного зарубіжного досвіду розвитку інтеграційних процесів не повинно відбуватись у вигляді його копіювання, а можливе лише за умови адаптації певних елементів зарубіжних моделей інтеграційних зв'язків до сучасних вітчизняних умов.

Література:

1. Нікітченко С. О. Концентрація та поглиблення інтеграційних процесів в АПК / С. О. Нікітченко // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 77-83.
2. Бутко М. П. Агропромислова інтеграція як шлях активізації аграрного виробництва / М. П. Бутко, В. С. Родін // Агросвіт. – 2010. – № 3. – С. 10-13.
4. Малік М. Ю. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин АПК / М.Й. Малік, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – №3. – С. 3.
5. Даниленко В. І. Напрямки інтеграції України в міжнародний обмін робочою силою / В. І. Даниленко, В. Д. Хурдей // Вісник ХНТУСГ. – Х.: ХНТУСГ. – 2009. – С. 128-134.

УДК 631.81.658

РОЗВИТОК ІНТЕГРОВАНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР У СИСТЕМІ АГРОХІМІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АПК

Чепець О.Г., ст. викладач

Дніпропетровський державний аграрний університет

Обґрунтовано напрями реформування системи агрохімічного обслуговування на регіональному рівні.

Substantiated the direction of reforming the system of agrochemical services at the regional level

Постановка проблеми. Проблема агрохімічного обслуговування сільськогосподарства є важливою в сучасних умовах господарювання. Підприємства агрохімічного обслуговування відчують великі труднощі зі збутом своїх послуг, забезпеченням виробництва мінеральними добривами та засобами захисту рослин. Разом з цим агрохімічне обслуговування виконува-